

Marek Strzała

 <https://orcid.org/0000-0003-1341-3464>

Uniwersytet Jagielloński

 <https://ror.org/03bqmcz70>

 <https://doi.org/10.15633/9788383700755.10>

Współpraca z organami państwowymi

Współpraca pomiędzy podmiotami Kościoła katolickiego a organami władzy państwowej w sprawach dotyczących ochrony małoletnich i osób w prawie kanonicznym prawnie z nimi zrównanych ma nie tylko walor praktyczny, ale także normatywny¹. Przykładowo

-
- ¹ Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie regulacji prawnych mających znaczenie dla współpracy pomiędzy podmiotami kościelnymi i państwowymi w odniesieniu do spraw objętych zakresem przedmiotowym motu proprio *Vos estis lux mundi*: Franciszek, Motu proprio *Vos estis lux mundi*, 25.03.2023, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 163 (2023) nr 71, 25.05.2023, s. 8–10. Tekst polski: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html (dostęp: 1.03.2023). Wersja poprzednia: Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae *Vos estis lux mundi*, 9.05.2019, „Acta Apostolicae Sedis” 111 (2019) nr 6, s. 823–832; tekst polski: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 46–56. W konsekwencji opracowanie to koncentruje się przede wszystkim na postępowaniach o charakterze karnym. Z opracowań polskich dotyczących wspomnianego motu proprio należy w pierwszej kolejności wymienić pracę: P. Majer, *Kanoniczna odpowiedzialność biskupa w związku z czynami podległymi mu duchownych. Przestępstwa seksualne*

ogólną regułą postępowania karnego w prawie państwowym jest współpraca z organami ścigania – zgodnie z art. 15 § 3 kpk² osoby prawne lub jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, inne niż instytucje państwowe i samorządowe, a także osoby fizyczne są obowiązane do udzielenia pomocy na wezwanie organów prowadzących postępowanie karne w zakresie i w terminie przez nie wyznaczonym, jeżeli bez tej pomocy przeprowadzenie czynności procesowej jest niemożliwe albo znacznie utrudnione.

Rozpatrując od strony teoretycznej zagadnienie współpracy pomiędzy podmiotami Kościoła katolickiego a organami władzy

wobec małoletnich, Kraków 2023, <https://doi.org/10.15633/9788363241889>. Por. też: D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019; K. M. Kiełpiński, *List apostolski motu proprio papieża Franciszka Vos estis lux mundi nowelizacją kanonicznego prawa karnego i skuteczną ochroną małoletnich*, „Studia Iuridica Toruniensia” 25 (2020), s. 121–144, <https://doi.org/10.12775/SIT.2019.022>; D. Mazurkiewicz, *Zasady postępowania Kościoła katolickiego w Polsce w przypadkach oskarżeń duchownych o wykorzystywanie seksualne osób małoletnich*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 10 (2018), s. 95–106. Z zagadnień dotyczących problematyki poruszonej w niniejszym opracowaniu por. m.in. D. Borek, *Obowiązek powiadomienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła*, „Annales Canonici” 18 (2022) nr 1, s. 5–48, <https://doi.org/10.15633/ac.18101>; A. Brzemia-Bonarek, J. Dohnalik, *Wykorzystanie akt sprawy małżeńskiej w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Annales Canonici” 17 (2021) nr 2, s. 7–32, <https://doi.org/10.15633/acan.4157>; K. Burdziak, *Przepis art. 240 § 1 Kodeksu karnego a tajemnica obrończa, adwokacka, radcowska i tajemnica spowiedzi*, „Prawo w Działaniu” 51 (2022), s. 63–78, <https://doi.org/10.32041/PWD.5105>; R. Dappa, *Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 11 (2018) nr 1, <https://doi.org/10.32084/tekapr.2018.11.1-3>; R. Kamiński, *Problematyka współdziałania między Państwem i Kościołem w zakresie prawa procesowego w świetle art. 1 i 5 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 33 (2023) nr 36, s. 91–129, <https://doi.org/10.32077/bskp.5460>; L. Świto, M. Tomkiewicz, *Karnoprawny obowiązek denuncjacji (art. 240 kk) a tajemnica posługi religijnej*, „Prawo Kanoniczne” 61 (2018) nr 3, <https://doi.org/10.21697/pk.2018.61.3.06>; P. Stanisław, *Religion and law in Poland*, Alphen aan den Rijn 2023, s. 120–121, nb. 259.

- 2 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1375 z późn. zm. (dalej: kpk).

państwowej w sprawach dotyczących ochrony małoletnich i osób prawnie z nimi zrównanych w prawie kanonicznym, współpraca ta może przebiegać w dwóch kierunkach: bądź od strony podmiotu kościelnego w kierunku podmiotu państwowego³ (np. przekazanie prokuraturze przez metropolitę informacji o wszczęciu tzw. dochodzenia wstępnego, tj. dochodzenia, o którym mowa w art. 11 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku), bądź w kierunku przeciwnym (np. przekazanie przez prokuraturę metropolicie informacji o wszczęciu postępowania przygotowawczego, o którym mowa w art. 297 § 1 kpk). Oba wyżej opisane kierunki współpracy podlegają dodatkowemu różnicowaniu wskutek odrębności porządków prawnych kanonicznego i państwowego⁴. Rezultatem powyższego jest konieczność rozpatrywania poszczególnych obszarów współpracy w czwórnasób, tj. osobno danego kierunku współpracy na gruncie prawa kanonicznego oraz na tle regulacji prawa państwowego, a następnie ponowne badanie na gruncie obu tych systemów prawnych przeciwnie

- 3 Prawo kanoniczne niejednokrotnie posługuje się przymiotnikiem „cywilny” na oznaczenie podmiotów państwowych (por. np. art. 13 § 1 lit. d oraz art. 20 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku), odróżniając je w ten sposób od podmiotów prawa kanonicznego. W niniejszym opracowaniu co do zasady używany będzie termin „państwowy”. Termin „cywilny” pozostanie w tych przypadkach, w których przytaczane będą regulacje prawa kanonicznego używające tego ostatniego.
- 4 W odniesieniu do prawa państwowego, prawo kanoniczne również często posługuje się terminem „prawo cywilne” (por. np. kan. 1290 KPK w przekładzie na język polski dokonany przez E. Szafronowskiego, ogłoszony dekretem nr 48/84/P przez Prymasa Polski kard. Józefa Glempa). W tych przypadkach znaczenie tego pojęcia odbiega od tego, co rozumie się przez „prawo cywilne” w państwowym porządku prawnym, tj. zespół norm regulujących stosunki prywatno-prawne (w nowym tłumaczeniu przygotowanym przez ks. dr. hab. Piotra Majera, prof. Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, we współpracy z ks. dr. hab. dr. h.c. Leszkiem Adamowiczem, prof. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, przyjętym przez Konferencję Episkopatu Polski podczas 390. Zebrania Plenarnego uchwałą nr 22/390/2021 z dnia 18 listopada 2021 roku, występuje już termin „prawo państwowe”). W niniejszym opracowaniu co do zasady używany będzie termin „prawo państwowe”, pozostawiając termin „prawo cywilne” w tych przypadkach, w których przytaczane będą regulacje prawa kanonicznego używające tego ostatniego.

skierowanego kierunku współpracy⁵. Opisaną metodę przyjęto także w niniejszym opracowaniu.

Nie jest możliwe przeprowadzenie podziału logicznego ani nawet sformułowanie wyczerpującego katalogu mogących wystąpić w praktyce form współpracy pomiędzy podmiotami Kościoła katolickiego a organami władzy państwowej w sprawach dotyczących ochrony małoletnich i osób prawnie z nimi zrównanych w prawie kanonicznym. Natomiast możliwe jest wskazanie takich obszarów, w których ta współpraca w praktyce będzie tyczyła się prawdopodobnie najczęściej.

Typologia obszarów współpracy pomiędzy organami kościelnymi a państwowymi na potrzeby niniejszego opracowania obejmuje następujące obszary informowania: o nieprawidłowościach (w szczególności o czynie zabronionym), o wszczęciu postępowania, o przebiegu postępowania, o wynikach postępowania; oraz udostępnianie materiałów postępowania i udział w postępowaniu (w szczególności w charakterze świadka). Zagadnienia te zostaną poniżej przedstawione w takiej właśnie kolejności, przy zastosowaniu wcześniej opisanej metody.

Pierwszym z obszarów współpracy podmiotów kościelnych i państwowych jest wzajemne informowanie się o potencjalnych lub stwierdzonych nieprawidłowościach. W zależności od rodzaju stwierdzonych nieprawidłowości i okoliczności konkretnego przypadku, przekazane informacje mogą być podstawą do wszczęcia odpowiedniego postępowania (w szczególności tzw. dochodzenia

5 W podanym wcześniej przykładzie, należy zatem ustalić: (1) regulacje prawa kanonicznego mogące dotyczyć przekazywania przez metropolitę informacji o wszczęciu tzw. dochodzenia wstępnego na gruncie prawa kanonicznego, (2) regulacje prawa państwowego mogące dotyczyć przekazywania przez metropolitę informacji o wszczęciu tzw. dochodzenia wstępnego na gruncie prawa kanonicznego, (3) regulacje prawa kanonicznego mogące dotyczyć przekazywania przez prokuraturę informacji o wszczęciu postępowania przygotowawczego, (4) regulacje prawa państwowego mogące dotyczyć przekazywania przez prokuraturę informacji o wszczęciu postępowania przygotowawczego.

wstępnego w prawie kanonicznym lub postępowania przygotowawczego w prawie państwowym).

1. Informowanie o nieprawidłowościach

Na gruncie prawa kanonicznego przekazywanie przez organy państwowe informacji o nieprawidłowościach nie zostało uregulowane w sposób kategoryczny, co ma związek z faktem, że podmioty państwowe zgodnie z zasadą autonomii i niezależności wspólnoty politycznej oraz Kościoła katolickiego nie są podległe prawodawcy kościelnemu. Niemniej prawo kanoniczne przewiduje wprost sytuację, w której informacja o nieprawidłowościach pochodzić będzie od organu państwowego. Zgodnie z nr. 10 *Vademecum... ver. 2.0*⁶ wiadomość uzasadniająca wszczęcie postępowania kanonicznego może mieć różne źródła, w szczególności może być ona przedstawiona ordynariuszowi lub hierarsze przez władze państwowe w trybie przewidzianym lokalnie obowiązującym prawem. *Vademecum... ver. 2.0* zawiera również wskazówkę, że pozyskanie informacji z dowolnego źródła może być wartościowe dla postępowania prawnokanonicznego, wskazując *expressis verbis* na informacje dotyczące postępowań prowadzonych przez podmioty państwowe (nr 34 *Vademecum... ver. 2.0*). Te ostatnie najczęściej będą przekazywane nie przez podmioty trzecie, ale właśnie przez organy państwowe, które prowadziły te postępowania.

Na gruncie prawa państwowego przekazywanie przez podmioty państwowe podmiotom kościelnym informacji o nieprawidłowościach zostało uregulowane szerzej. Odpowiednie unormowania znajdują się w kpk. Zgodnie z art. 19 § 1 kpk organ państwowy

6 Kongregacja Nauki Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*, ver. 2.0, 5.06.2022, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html (dostęp: 11.09.2023).

w postaci sądu (bądź prokurator na etapie postępowania przygotowawczego), jeśli stwierdzi poważne uchybienia w działalności instytucji społecznej w ramach postępowania karnego, ma obowiązek zawiadomić o tym organ powołany do nadzoru nad daną jednostką organizacyjną, a w razie potrzeby także organ kontroli (natomiast w przypadku stwierdzenia uchybień przez policję powiadamia ona prokuratora, który, jeśli uzna, że zachodzi przypadek określony w omawianym przepisie, powinien zastosować się do przewidzianej w nim procedury sygnalizacyjnej)⁷.

Zagadnienie przekazywania informacji o nieprawidłowościach przez podmioty kościelne podmiotom państwowym jest bardziej złożone. Jest to wynik krzyżowania się często sprzecznych regulacji tej tematyki w prawie kanonicznym i prawie państwowym. To z kolei jest następstwem kolizji kompetencji, albowiem zarówno prawo kanoniczne, jak i prawo państwowe uznaje się za kompetentne w kwestii przekazywania lub poufności informacji przez podmioty (dotyczy to w szczególności duchownych) podległe obu tym porządkom prawnym. W przedmiotowym zakresie, o ile prawo kanoniczne niejednokrotnie zauważa istnienie odnośnych regulacji prawa państwowego, a nawet nakazuje ich przestrzeganie (art. 27 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku), o tyle prawo państwowe bądź pomija regulacje prawa własnego wspólnot religijnych (w tym prawa kanonicznego), bądź ogranicza się do uregulowania tylko niektórych, najbardziej oczywistych zagadnień (np. tajemnicy spowiedzi), przy czym niekiedy brak szczegółowych regulacji można próbować uzupełniać zabiegami interpretacyjnymi (np. analogią).

7 Należy dodać, że sądowi, a w postępowaniu przygotowawczym – prokuratorowi, służy także uprawnienie do wystosowania żądania nadesłania w wyznaczonym terminie wyjaśnień i podania środków podjętych w celu zapobieżenia w przyszłości stwierdzonym uchybieniom. W przypadku braku udzielenia wyjaśnień w wyznaczonym terminie organy państwowe mogą nałożyć na kierownika organu zobowiązanego do wyjaśnień karę pieniężną w wysokości do 10 000 złotych. Postanowienie w tym przedmiocie jest zaskarżalne.

Na gruncie regulacji prawno-kanonicznych wprost postanowiono, że pierwszeństwo przed stosowaniem zasad wynikających z *Vox estis lux mundi* mają przepisy prawa państwowego (art. 20 *Vox estis lux mundi* z 2023). Co więcej, cytowany przepis *explicite* wskazuje, że dotyczy to w szczególności ewentualnych obowiązków zawiadomienia właściwych władz państwowych. W konsekwencji należy przyjąć, że jeśli prawo państwowe wprowadza obowiązek powiadomienia o określonej kategorii faktów, podmioty kościelne mają taki obowiązek. *Vox estis lux mundi* z 2023 roku nie wprowadza w tym zakresie żadnych wyjątków od tej zasady, niemniej mogą one wynikać z innych uregulowań prawa kanonicznego.

Bliżej przedmiotową kwestię opisują postanowienia *Vademecum... wer. 2.0*. Przewidują one nie tylko obowiązek powiadomienia władz państwowych („zawiadomienia o wiadomości o przestępstwie”) przez ordynariusza lub hierarchę w przypadku, gdy tak stanowi prawo państwowe, lecz także dookreślają, że obowiązek ten jest aktualny nawet wówczas, gdy można oczekiwać, iż takie powiadomienie z uwagi na przepisy prawa państwowego nie spowoduje wszczęcia postępowania⁸ (nr 49 *Vademecum... wer. 2.0*). Co więcej, niekiedy nawet w sytuacji, gdy prawo państwowe nie przewiduje takiego obowiązku, podmioty kościelne powinny powiadomić władze państwowe o nieprawidłowościach. Mianowicie, zgodnie z nr. 17 *Vademecum... wer. 2.0*, nawet jeżeli nie ma takiego wyraźnego obowiązku prawnego, władza kościelna powinna zawiadomić właściwe władze państwowe o każdym przypadku, w którym uzna to za niezbędne dla ochrony osoby pokrzywdzonej lub innych osób małoletnich przed ryzykiem narażenia na kolejne przestępstwa. Należy jednak zaznaczyć, że zwrot: „w którym uzna to za niezbędne”, wskazuje, że ostateczna ocena należy w takim przypadku do władzy kościelnej.

8 *Vademecum... wer. 2.0* wskazuje dwa typowe przypadki, w których na gruncie uregulowań państwowych może dochodzić do braku wszczęcia postępowania: przedawnienie (karalności) oraz odmienna kwalifikacja czynu zabronionego.

Niemniej postanowienie to powinno być interpretowane w ten sposób, że władza kościelna ma obowiązek każdorazowo ocenić, czy przekazanie informacji nie jest w danym przypadku niezbędne dla ochrony przed kolejnymi przestępstwami osób w nim opisanych.

W odniesieniu do sytuacji, w której istnieje obowiązek przewidziany prawem państwowym, *Vademecum... ver. 2.0* powtarza za art. 20 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku⁹ obowiązek przestrzegania prawa państwowego (nr 48 *Vademecum... ver. 2.0*). Mieści się w tym także – wskazany w końcowej części tego samego postanowienia – obowiązek przestrzegania, o ile istnieją, umów zawartych przez Stolicę Apostolską z władzami państwowymi. Dopiero w następnej kolejności *Vademecum... ver. 2.0* nakazuje zastosować się do woli rzekomej ofiary i tylko jeśli nie jest ona sprzeczna z przepisami państwowymi (nr 48 *Vademecum... ver. 2.0*)¹⁰.

9 *Vademecum... ver. 2.0* jako wydane w czasie obowiązywania poprzedniej wersji *Vox estis lux mundi*, posługuje się poprzednią numeracją, odsyłając do art. 19 *Vox estis lux mundi* z 2019 roku. Obecnie regulacja ta znajduje się w art. 20 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku i, mając na względzie, że jest ona właściwie tożsama ze swoją poprzedniczką, należy przyjąć, że odesłanie to zachowuje w pełni swoją aktualność także na gruncie obecnego tekstu *Vox estis lux mundi* z 2023 roku, z tym zastrzeżeniem, że odnosi się obecnie do przepisu oznaczonego jako art. 20 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

10 Oznacza to, że jeśli domniemana ofiara nie życzy sobie informowania podmiotów państwowych o domniemanych nieprawidłowościach, a prawo państwowe i tak przewiduje taki obowiązek, *Vademecum... ver. 2.0* kolizję tego rodzaju nakazuje rozstrzygać na korzyść obowiązku państwowego. Dodatkowo w tym samym punkcie *Vademecum... ver. 2.0* nakazuje zachęcić domniemaną ofiarę do wykonania obowiązków wobec władz państwowych wymaganych od niej na gruncie prawa państwowego i nałożonych na nią prawem państwowym. Czynność taką zgodnie z postanowieniami *Vademecum... ver. 2.0* należy także udokumentować. Ze względów praktycznych mogłaby to być forma pisemnego oświadczenia skierowanego do domniemanej ofiary, własnoręcznie przez nią podpisana. *Vademecum... ver. 2.0* jednocześnie kategorycznie zakazuje wszelkiego rodzaju zniechęcania „domniemanej ofiary od podejmowania działania”. Wydaje się, że należy przez to rozumieć zniechęcanie do opisanego wcześniej wykonywania przysługujących na gruncie prawa państwowego i nałożonych prawem państwowym obowiązków.

Rozważając na gruncie prawa państwowego przekazywanie przez podmioty kościelne podmiotom państwowym informacji o nieprawidłowościach, należy odróżnić społeczny obowiązek powiadomienia organów ścigania od obowiązku prawnego. Zgodnie z art. 304 § 1 kpk każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Zakres tego obowiązku obejmuje zatem każde przestępstwo, o ile jest ścigane z urzędu (*lege non distinguente* także przestępstw ściganych z urzędu w oparciu o wniosek pokrzywdzonego). Natomiast społeczny charakter tego obowiązku oznacza, że powinien być on zrealizowany z tego względu, że ściganie przestępstw jest korzystne społecznie, niemniej obowiązek ten ma wyłącznie charakter moralny na gruncie kpk w tym sensie, że nie wiąże się z uchybieniem mu odpowiedzialność karna.

Rzecz ma się zupełnie inaczej w przypadku przestępstw, co do których istnieje prawny obowiązek powiadomienia organów ścigania. Zgodnie ze znowelizowanym¹¹ art. 240 § 1 kk¹², w przypadku otrzymania wiarygodnej wiadomości o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynów opisanych w przepisach w nim wymienionych i niezawiadomienia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw zachodzi odpowiedzialność karna w wymiarze do 3 lat pozbawienia wolności¹³. Z przepisów

11 Por. szerzej: P. Kroczek, *Kilka uwag do znowelizowanych Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*, „Annales Canonici” 13 (2017), s. 91–107, <https://doi.org/10.15633/acan.2221>.

12 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm. (dalej: kk).

13 Zgodnie z art. 240 § 2 kk nie popełnia przedmiotowego przestępstwa osoba, która zaniechała zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że organ ścigania ma wiedzę o przygotowywanym, usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym, a także osoba, która zapobiegła popełnieniu przygotowywanego lub usiłowanego czynu zabronionego. Natomiast poniechanie zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą zawiadamiającemu lub jego najbliższemu nadal jest zachowaniem bezprawnym, jednak stanowi okoliczność wyłączającą

opisujących typy czynów zabronionych zamieszczonych w katalogu zawartym w art. 240 § 1 kk, w kontekście nieprawidłowości objętych zakresem zastosowania *Vox estis lux mundi* z 2023 roku, należy wymienić art. 197 § 3 i 4, art. 198 oraz art. 200 § 1, 3 oraz 4 kk¹⁴.

W pierwszym z nich stypizowano m.in. przestępstwo zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 (art. 197 § 3 pkt 2 kk). W art. 198 kk penalizacji podlega wykorzystanie bezradności innej osoby albo jej

karalność (art. 240 § 3 kk). Podobnie jest w odniesieniu do pokrzywdzonego, który poniecha zawiadomienia o czynie popełnionym na jego szkodę (art. 240 § 2a kk). Jeśli przyjąć na gruncie pkt 48 *Vademecum... ver. 2.0* rozumienie obowiązku zawiadomienia o przestępstwie przez pokrzywdzonego jako obowiązku obciążonego sankcją, wówczas z powodu wyłączenia karalności na podstawie art. 240 § 2a kk nie zachodziłby obowiązek zachęcania pokrzywdzonego do takiego zawiadomienia i związany z tym obowiązek odnotowania tego w dokumentacji. Natomiast jeśli potraktować obowiązek, o którym mowa w nr. 48 *Vademecum... ver. 2.0*, wyłącznie jako istnienie prawnego obowiązku zawiadomienia (nawet nieobciążonego sankcją – *leges imperfecta*), wówczas konieczne byłoby zachęcanie pokrzywdzonego do takiego zawiadomienia i związany z tym obowiązek odnotowania tego faktu w dokumentacji. Niezależnie jednak od przyjętej relacji pomiędzy pojęciem obowiązku, o którym mowa w nr. 48 *Vademecum... ver. 2.0*, a poszczególnymi elementami konstrukcji przestępstwa w prawie polskim (w szczególności odróżnienia bezprawności od karalności), należy zauważyć, że obowiązkiem zachęcania objęte jest także wykonywanie praw przez pokrzywdzonego, a należy przyjąć, że zawiadomienie organów ścigania o naruszeniu jego praw i dochodzenie w ten sposób ochrony jest nie tylko obowiązkiem pokrzywdzonego, lecz także jego prawem. W konsekwencji zawsze należałoby postąpić zgodnie z zaleceniami nr. 48 *Vademecum... ver. 2.0*.

- 14 Pozostałe czyny objęte prawnym obowiązkiem powiadomienia z mocy art. 240 § 1 kk opisane są w art. 118 (ludobójstwo), art. 118a (zbrodnia przeciwko ludzkości), art. 120–124 (przestępne naruszenie prawa międzynarodowego), art. 127 (zamach stanu), art. 128 (zamach na konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej), art. 130 (szpiegostwo), art. 134 (zamach na życie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej), art. 140 (zamach na jednostkę sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej), art. 148 (zabójstwo), art. 156 (ciężki uszczerbek na zdrowiu), art. 163 (sprowadzenie powszechnego niebezpieczeństwa), art. 166 (zawładnięcie statkiem wodnym lub powietrznym), art. 189 (bezprawne pozbawienie wolności), art. 197 § 3 i 4 kk w zakresie nieopisanym poniżej (kwalifikowane formy zgwałcenia lub doprowadzenia do obcowania płciowego) oraz art. 252 kk (wzięcie zakładnika) lub stanowią przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

braku zdolności do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, wynikającego z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej, a w związku z tym doprowadzenie jej do obcowania płciowego, poddania się innej czynności seksualnej lub do wykonania takiej czynności. Z kolei w art. 200 kk opisano kilka typów czynów zabronionych istotnych z punktu widzenia *Vox estis lux mundi* z 2023 roku. Mianowicie, zgodnie z art. 200 § 1 kk ten, kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej albo doprowadza ją do poddania się takim czynnościom bądź ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do lat 12. Nadto § 3 cytowanego przepisu wprowadza karalność prezentowania małoletniemu poniżej lat 15 treści pornograficznych lub udostępnienie mu przedmiotów mających taki charakter albo rozpowszechnienie treści pornograficznej w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi. Z kolei art. 200 § 4 kk stanowi, że takiej samej karze podlega ten, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej. Analogiczne zagrożenie karą zostało przewidziane wobec rozpowszechniania treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15 (art. 200 § 5 kk)¹⁵.

We wszystkich wymienionych przypadkach istnieje prawny, zastrzeżony pod groźbą odpowiedzialności karnej, obowiązek zawiadomienia organów ścigania. Mimo to należy przyjąć, że obowiązek ten nie zachodzi w przypadku uzyskania informacji w związku

15 W przypadku popełnienia przestępstwa określonego w art. 200 § 1, 3 lub 4 wobec małoletniego poniżej lat 15, który w chwili czynu pozostawał w stosunku zależności od sprawcy, w szczególności pod jego pieczę, lub z wykorzystaniem krytycznego położenia małoletniego poniżej lat 15, kodeks karny przewiduje obostrzenie odpowiedzialności poprzez orzeczenie kary pozbawienia wolności przewidzianej za dane przestępstwo w wysokości nie niższej od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

ze spowiedzią wobec braku bezprawności¹⁶. Należy też wskazać na przepisy dotyczące zgłaszania podejrzenia o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, które zostało popełnione z użyciem przemocy domowej¹⁷.

2. Informowanie o wszczęciu postępowania

Kolejnym obszarem współpracy pomiędzy podmiotami kościelnymi i państwowymi jest wzajemne informowanie o wszczęciu postępowania w sprawie nieprawidłowości. Na gruncie prawa kanonicznego przekazywanie informacji o wszczęciu postępowania na *forum* prawa państwowego przez podmioty państwowe, podobnie jak przekazywanie przez nie informacji o stwierdzonych lub potencjalnych nieprawidłowościach, z wcześniej wskazanych powodów nie zostało unormowane w postaci obowiązku. Zastosowanie w tym zakresie ma ogólna zasada zasięgania informacji przez metropolitę, o której mowa w art. 13 § 1 lit. d *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

Bardziej stanowcze unormowania w przedmiocie informowania podmiotów kościelnych przez podmioty państwowe zawierają postanowienia kpk. Zgodnie z art. 21 § 1 i 2 kpk o wszczęciu postępowania m.in. przeciwko osobom zatrudnionym w instytucjach państwowych, samorządowych i społecznych¹⁸, uczniom i słucha-

16 Por. K. Burdziak, *Przepis art. 240 § 1 Kodeksu karnego...*, dz. cyt., s. 76–77; R. Dappa, *Duchowny...*, dz. cyt., s. 41–42; R. Kamiński, *Problematyka...*, dz. cyt., s. 114.

17 Por. art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, t.j. Dz.U. z 2021 roku poz. 1249 z późn. zm. Przepis ten nakłada wspomniany obowiązek na osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły przedmiotowe podejrzenie. W przypadku osób duchownych taka sytuacja może wystąpić w szczególności w przypadku pełnienia funkcji katechety w placówce oświatowej lub kapelana szpitalnego.

18 W kontekście *Vox estis lux mundi* z 2023 roku przepis ten może mieć zastosowanie w szczególności w przypadku duchownych lub innych osób zatrudnionych w instytucjach państwowych, samorządowych i społecznych jako katecheci oraz zatrudnionych w takich instytucjach duchownych będących kapelanami (niezależnie od wymienienia niektórych z tych funkcji w dalszej części przepisu).

czom szkół¹⁹, duchownym i członkom zakonów oraz diakonatów, prokurator zawiadamia bezzwłocznie ich przełożonych. W kontekście zakresu *Vox estis lux mundi* z 2023 roku znaczenie ma również zasada wyrażona w wymienionych przepisach – w przypadku wszczęcia postępowania przeciwko rodzicowi albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego prokurator zawiadamia bezzwłocznie sąd rodzinny właściwy dla miejsca zamieszkania małoletniego.

W zakresie informowania podmiotów państwowych o wszczęciu dochodzenia wstępnego należy wskazać, że unormowania *Vox estis lux mundi* z 2023 roku nie przewidują takiego obowiązku. Niemniej informacja o wszczęciu dochodzenia wstępnego i jego wynikach nie jest tożsama z informacją o możliwości popełnienia przestępstwa. W tym ostatnim przypadku, jeśli dochodzenie wstępne się zaczęło, dostarczając na tym etapie podstaw do przypuszczenia, że miało miejsce jedno z przestępstw, o którym mowa w art. 240 § 1 kk, należy stosować się do zasad opisanych w rozdziale 1.

Prawo państwowe nie zawiera unormowań dotyczących informowania o wszczęciu postępowania kanonicznego, koncentrując się na obowiązku informowania o możliwości popełnienia przestępstwa.

3. Informowanie o przebiegu postępowania

Unormowania *Vox estis lux mundi* z 2023 roku nie zawierają bezpośrednich regulacji w zakresie uzyskiwania informacji o przebiegu postępowania prowadzonego przez podmioty państwowe. W tym zakresie zastosowanie znajdują ogólne zasady opisane w art. 13 § 1 lit. d

19 W kontekście *Vox estis lux mundi* z 2023 roku przepis ten może mieć zastosowanie w szczególności w przypadku słuchaczy wydziałów teologicznych szkół wyższych prowadzonych przez Kościół katolicki oraz papieskich wydziałów teologicznych, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1–6 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, t.j. Dz.U. z 2023 roku poz. 1966 z późn. zm.

Vox estis lux mundi z 2023 roku. Pozyskiwanie informacji o przebiegu postępowania państwowego jest szczególnie istotne w przypadku przejścia postępowania przygotowawczego z fazy *in rem* do fazy *in personam*, tj. w przypadku wydania postanowienia o postawieniu zarzutów, gdyż oznacza to w świetle art. 313 § 1 kpk, że dane istniejące w chwili wszczęcia postępowania lub zebrane w jego toku uzasadniają dostatecznie podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba. Analogicznie istotna merytorycznie dla postępowania kanonicznego może być informacja o uzupełnieniu lub zmianie zarzutów. Ze względów praktycznych istotne mogą być zaś informacje dot. m.in. zawieszenia postępowania czy stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania.

Przepisy państwowe nie zawierają szczególnych regulacji dotyczących przekazywania przez podmioty państwowe informacji o przebiegu postępowania przez nich prowadzonego (tylko wyjątkowo przekazywanie informacji o niektórych czynnościach procesowych zostało uregulowane – por. art. 261 § 3 kpk). Zastosowanie w tym zakresie mają zatem reguły ogólne, statuujące zasadę tajności postępowania przygotowawczego (*nota bene* konstrukcyjnie wzorowanego na średniowiecznym kanonicznym postępowaniu inkwizycyjnym) oraz zasadę jawności postępowania karnego prowadzonego przed sądem (postępowanie główne). Na ogólnych zasadach można rozważać zastosowanie przepisów o dostępie do informacji publicznej²⁰.

Podobnie rzecz się ma z wymianą informacji dotyczących przebiegu postępowania kanonicznego. Kwestii tej nie regulują bliżej ani przepisy prawa kanonicznego, ani prawa państwowego, toteż należy się odwołać do ogólnych norm dotyczących przekazywania

20 Por. m.in. art. 2 ust. 1 w związku z art. 4 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. e *in principio*, pkt 4 lit. a tiret trzeci oraz lit. c ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, t.j. Dz.U. z 2022 roku poz. 902.

informacji na żądanie organów ścigania oraz ogólnej zasady współpracy wynikającej z *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

4. Informowanie o wyniku postępowania

Unormowania *Vox estis lux mundi* z 2023 roku nie zawierają bezpośrednich regulacji w zakresie uzyskiwania informacji o wyniku postępowania prowadzonego przez podmioty państwowe. W tym zakresie zastosowanie znajdują ogólne zasady opisane w art. 13 § 1 lit. d *Vox estis lux mundi* z 2023 roku. Pozyskiwanie informacji o wyniku postępowania państwowego jest szczególnie istotne w razie wniesienia aktu oskarżenia, gdyż oznacza to, że w ocenie organów ścigania doszło do popełnienia przestępstwa (*argumentum a contrario ex*: art. 17 § 1 pkt 1 *in principio* i pkt 2 *in principio* oraz art. 322 § 1 kpk), a zarazem nie zaszły żadne okoliczności, które uzasadniałyby umorzenie postępowania karnego (*argumentum a contrario ex* art. 17 § 1 pkt 1 *in fine*, pkt 2 *in fine*, pkt 3–11 kpk). O ile wniesienie aktu oskarżenia stanowi poważny argument przemawiający za zaistnieniem nieprawidłowości, o tyle umorzenie postępowania karnego nie stanowi o tym, że nieprawidłowości nie miały miejsca. Instytucje prawa karnego procesowego niejednokrotnie przewidują umorzenia postępowania, nawet w sytuacji, w której doszło do zrealizowania znamion typu czynu zabronionego (np. w przypadku błędu, niepoczytalności sprawcy, odstąpienia na którymś z etapów *iter criminis* od popełnienia przestępstwa, braku wniosku o ściganie lub przedawnienia karalności). W niektórych przypadkach nawet w sytuacji umorzenia postępowania karnego zachowanie może nadal spełniać przesłanki nieprawidłowości objętych zakresem przedmiotowym *Vox estis lux mundi* bądź uzasadniać zastosowanie innych procedur przewidzianych prawem kanonicznym. Zwraca na to uwagę *Vademecum... wer. 2.0*, w którym chociaż zauważono, że wiedza o wynikach postępowania państwowego może doprowadzić do zbędności dochodzenia wstępnego (np. wyrok skazujący na podstawie oczywistego

charakteru czynu i przyznanie się sprawcy – por. nr. 36 i 37 *Vademecum... ver. 2.0*), to jednocześnie wyraźnie nałożono obowiązek uważnego przeanalizowania wyniku postępowania państwowego, wskazując na niektóre przypadki (terminy przedawnienia, typologia przestępstwa, wiek ofiary), w których nie będzie on pozwalał na ocenę zasadności prowadzenia postępowania prawno-kanonicznego. *Vademecum... ver. 2.0* w takich przypadkach – w razie wątpliwości – zaleca konsultację z Dykasterią Nauki Wiary (nr 36 *Vademecum... ver. 2.0*).

Na gruncie państwowego postępowania karnego regulacje w odniesieniu do informowania podmiotów kościelnych przez podmioty państwowe o wyniku postępowania zawierają wcześniej już wspomniane zasady zamieszczone w art. 21 § 1 kpk. Zgodnie z tym przepisem, należy niezwłocznie zawiadomić przełożonych osób zatrudnionych w instytucjach państwowych, samorządowych i społecznych, uczniów i słuchaczy szkół, duchownych oraz członków zakonów i diakonatów zarówno o wszczęciu, jak i o ukończeniu postępowania toczącego się z urzędu przeciwko nim. Natomiast w przypadku postępowań przeciwko rodzicowi lub opiekunowi prawnemu bądź faktycznemu, dotyczących przestępstwa popełnionego na szkodę małoletniego, zawiadomienie kieruje się do sądu rodzinnego właściwego dla miejsca zamieszkania małoletniego²¹.

W przeciwieństwie do zagadnienia przekazywania i uzyskiwania informacji o wyniku postępowania państwowego kwestia przekazywania i uzyskiwania informacji o wyniku postępowania kościelnego nie została bliżej unormowana w przepisach prawa kanonicznego ani prawa państwowego. W tej mierze należy zatem stosować wcześniej opisane zasady ogólne.

21 Aktualność zachowując wcześniej poczynione uwagi dotyczące możliwości stosowania tego przepisu względem osób objętych zakresem podmiotowym *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

5. Udostępnianie materiałów postępowania

Przysparzającą najwięcej wątpliwości w praktyce oraz najbardziej skomplikowaną pod względem regulacji prawych kwestią jest wzajemne udostępnianie przez podmioty kościelne i państwowe materiałów zgromadzonych w toku prowadzonych postępowań.

O ile prawo państwowe (por. niżej) kategorycznie wypowiada się o obowiązku udostępniania materiałów znajdujących się w posiadaniu podmiotów trzecich (w tym *lege non distinguente* podmiotów kościelnych), o tyle prawo kanoniczne reguluje tę kwestię bezpośrednio i w bardziej zróżnicowany sposób. W pierwszej kolejności *Vademecum... ver. 2.0* przypomina o obowiązkach wynikających z kodeksów prawa kanonicznego, wskazując, że w świetle kan. 1719 KPK i kan. 1470 kodeksu kanonów Kościołów wschodnich oryginały wszystkich akt należy przechowywać w tajnym archiwum kurii (nr 73 *Vademecum... ver. 2.0*)²².

Kluczowe unormowania zawiera zaś nr 50 *Vademecum... ver. 2.0*, zgodnie z którym, jeżeli władze państwowe zarządzą wydanie dokumentów dotyczących spraw lub postanowienie o ich zabezpieczeniu (zajęciu), należy współpracować z władzami państwowymi. W przepisie tym wprowadzono jednak trzy zastrzeżenia, w świetle których obowiązek ten się aktualizuje, o ile taka decyzja podmiotów państwowych jest zgodna z obowiązującym prawem państwowym i podlega wykonaniu oraz o ile jest to zgodne z ewentualnymi obowiązującymi porozumieniami (jeśli istnieją). W przypadku wątpliwości w zakresie zgodności takich decyzji organów państwowym z obowiązującym prawem państwowym *Vademecum... ver. 2.0* w tym samym przepisie zaleca konsultację z prawnikami dotyczącą zaskarżenia decyzji na gruncie prawa państwowego. Natomiast w każdym przypadku wystąpienia takiej decyzji organów

22 W odniesieniu do kwestii tajemnicy urzędowej – por. niżej w rozdziale 6.

państwowych zalecono bezzwłoczne powiadomienie przedstawiciela Stolicy Apostolskiej²³.

Kwestia przekazywania materiałów postępowania została również opisana w dokumencie Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych odpowiadającym na kwestie podniesione przez Konferencję Episkopatu Polski odnośnie do stosowania *Vox estis lux mundi* z dnia 12 maja 2021 roku²⁴. W art. 3a *Uwag* potwierdzenie znalazła wyrażona w nr. 50 *Vademecum... ver. 2.0* zasad przekazywania władzy sądowniczej dokumentacji, ale inaczej zostały sformułowane wcześniej opisane warunki tego przekazania. Zgodnie z brzmieniem *uwag* warunkiem jest uznanie przez podmioty kościelne, że decyzja podmiotów państwowych jest „prawomocna”, co kładzie akcent na ocenę zgodności z prawem przez podmioty kościelne decyzji procesowych podmiotów państwowych. Istotne *novum* cytowanego przepisu względem brzmienia nr 50 *Vademecum... ver. 2.0* polega na dodaniu kolejnego warunku w postaci pozostawiania materiałów postępowania w „jurysdykcji diecezji”. Stanowczy charakter mają postanowienia art. 4 *Uwag*, w którym w sposób kategoryczny zakazano przekazywania dokumentów należących do zakresu wewnętrznego (w przypadku przekazywania materiałów postępowania dokumenty te należy z nich wyłączyć i ewentualnie przechowywać, o ile to konieczne w archiwum tajnym zgodnie z kan. 490 KPK, a następnie zniszczyć)²⁵. Istotne jest określenie, kiedy w rozumieniu *Uwag* ma-

23 Wprowadzony został również obowiązek uprzedzenia uczestników postępowania kanonicznego, że w przypadku wydania przez władze państwowe sądowe postanowienia zabezpieczającego lub nakazu udostępnienia akt, może nie być możliwe zapewnienie poufności zeznań i dokumentacji (nr 44 *Vademecum... ver. 2.0*).

24 Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, *Uwagi na temat pytań Konferencji Episkopatu Polski odnośnie do stosowania motu proprio Vos estis lux mundi*, 12.05.2021, <https://www.ekai.pl/stolica-apostolska-uregulowala-zasady-wspolpracy-ze-swieckim-wymiarem-sprawiedliwosci-w-polsce/> (dostęp: 1.03.2023), dalej: *Uwagi*.

25 W *Uwagach* zastrzeżono także zaistnienie sytuacji wyjątkowej, w której pewne dokumenty, wymienione ze Stolicą Apostolską, należy uznać za analogiczne do tych,

teriały postępowania znajdują się w jurysdykcji diecezji, za którą *prima facie* można chyba uznać zakończenie dochodzenia wstępnego.

Jeśli postępowanie znajduje się w jurysdykcji Stolicy Apostolskiej, *Uwagi*, powołując się na jej autonomię prawno-międzynarodową jako właściwą procedurę udostępnienia materiałów, postulują wniosek skierowany w trybie dyplomatycznym o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej poprzez zwrócenie się do kompetentnej dykasterii (art. 6 *Uwag*). Jednocześnie *Uwagi* wskazują na dwie konkretne sytuacje szczególne, które mogą wystąpić nawet wówczas, gdy postępowanie należy już do właściwości Stolicy Apostolskiej. Pierwsza z nich dotyczy kopii materiałów postępowania pozostałych w diecezji, które zostały już przesłane do Stolicy Apostolskiej (w takim przypadku zaleca się złożenie wniosku do podmiotów państwowych, by te zastosowały wyżej opisany tryb dyplomatyczny lub udostępnienie przez polski podmiot kościelny, aczkolwiek wyłącznie po uzyskaniu zgody Stolicy Apostolskiej²⁶), natomiast druga zachodzi wtedy, gdy postępowanie było prowadzone w Polsce, ale na mocy delegacji Stolicy Apostolskiej²⁷ (w takim przypadku delegat przed udzieleniem odpowiedzi podmiotom państwowym ma obowiązek zwrócić się do Stolicy Apostolskiej).

Przedmiotowej kwestii dotyczy jeszcze jeden dokument prawa kanonicznego, a są to: Wskazania dotyczące współpracy ze świeckim wymiarem sprawiedliwości²⁸. Zgodnie z pkt 3 tego dokumentu,

które ściśle przynależą do zakresu wewnętrznego, i również wówczas dokument ten nakazuje je wyłączyć i przechowywać oddzielnie.

- 26 W świetle *Uwag* po podstaw do zastosowania takich procedur można upatrywać w art. 5 i art. 8 ust. 1 Konkordatu, stanowiącym źródło prawa zarówno polskiego, jak i kanonicznego.
- 27 Jako przykłady wskazano prowadzenie postępowania przez delegata Stolicy Apostolskiej lub metropolitę wszczynającego postępowanie wobec biskupów lub innych osób.
- 28 Nuncjatura Apostolska w Polsce, *Wskazania dotyczące współpracy ze świeckim wymiarem sprawiedliwości*, 9.12.2021, <https://www.ekai.pl/stolica-apostolska-uregulowala-zasady-wspolpracy-ze-swieckim-wymiarem-sprawiedliwosci-w-polsce/> (dostęp: 1.03.2023).

jeśli w diecezjalnej fazie postępowania, „świecka władza sądownicza” zgodnie z prawem zażąda wglądu do materiałów postępowania, dopuszczalne jest przesłanie „zwięzłej relacji” przedstawiającej *status quaestionis*. Dodatkowo nakazano rozważyć, aczkolwiek według uznania biskupa, przekazanie żądanej dokumentacji. W każdym przypadku zalecono, by żądanie podmiotów państwowych skonsultować z prawnikami w celu ustalenia, czy nakaz wydany przez świecki wymiar sprawiedliwości jest prawomocny i podlegający wykonaniu (jeśli nie, nakazane jest skorzystanie ze środków prawnych przewidzianych przez prawo państwowe). Powtórzone zostały również zasady o nieprzekazywaniu w żadnym przypadku dokumentów z zakresu forum wewnętrznego (pkt 4 Wskazań) oraz o pozostawianiu sprawy po zakończeniu dochodzenia wstępnego i przekazaniu jego rezultatów właściwym dykasteriom Stolicy Apostolskiej w kompetencji Stolicy Świętej (pkt 5 Wskazań), przy zaleceniach stosowania wówczas międzynarodowej pomocy prawnej w drodze dyplomatycznej (pkt 6 Wskazań)²⁹. Należy również wskazać na regulacje dotyczące powiadamiania Nuncjatur Apostolskich w przypadku trudności we współpracy z państwowym wymiarem sprawiedliwości (pkt 8 Wskazań) oraz sformułowaną uwagę, że nie w każdym przypadku zastosowania środków dyscyplinarnych przez Stolicę Apostolską zasadne jest przekazywanie materiałów postępowania, gdyż mogą być

29 Przedmiotowe postanowienie uzupełnia deklaracja współpracy sądowej Stolicy Apostolskiej z państwami zgodnie z zasadami międzynarodowej kurtuazji i wzajemności na podstawie ratyfikowanych traktatów, przy czym warunkiem takiej współpracy jest spełnianie wszystkich kryteriów formalnych i merytorycznych ustanowionych przez zwyczaj międzynarodowy. W kolejnym przepisie (pkt 7 Wskazań) określono wymogi, którym powinny odpowiadać rzeczzone wnioski: możliwe dokładne wskazanie konkretnych, stanowiących przedmiot postępowania państwowego faktów; wskazanie istotnych elementów, które w związku z nimi są badane; wskazanie uzasadnionych powodów złożenia wniosku do Stolicy Apostolskiej. Jak wskazano, wymogi te mają służyć prawidłowej ocenie wniosków pod kątem ich sensowności, zasadności i przydatności do celów postępowania państwowego. Zastrzeżono również, że wnioski ogólnikowe lub sformułowane w sposób uniemożliwiający ocenę ich sensowności, zasadności i przydatności nie będą uwzględniane.

one wynikiem nieprawidłowości irrelewantnych z punktu widzenia prawa państwowego (pkt 9 Wskazań)³⁰.

Na gruncie prawa państwowego przekazywanie przez podmioty kościelne materiałów postępowania zostało uregulowane odmiennie – szczegółowe regulacje zawarte w procedurach nie różnicują postępowania w zależności od charakteru materiałów (jako dotyczących forów zewnętrznego lub wewnętrznego) ani nie przewidują odmiennego postępowania w przypadku zakończenia fazy diecezjalnej postępowania prowadzonego na gruncie *Vox estis lux mundi* z 2023 roku. Zgodnie z art. 217 § 1 kpk rzeczy mogące stanowić dowód w sprawie (w tym dokumenty) należy wydać na żądanie sądu lub prokuratora, a w wypadkach niecierpiących zwłoki – także na żądanie policji lub innego uprawnionego organu. Należy dodać, że w celu ujawnienia dowodów, można dokonać przeszukania pomieszczeń i innych miejsc, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że dowody się tam znajdują (art. 219 § 1 kpk)³¹. Kodeks postępowania karnego w pewnym zakresie chroni tajemnicę zawodową także w odniesieniu do dowodów (art. 226 KPK w związku z art. 178–181 kpk). Literalnie jednak wprost i bezwzględnie chroniona jest wyłącznie tajemnica spowiedzi (art. 178 pkt 2 kpk),

30 Jako przykład takiej sytuacji *Wskazania* podają niewłaściwe relacje z duchowieństwem diecezjalnym, trudności duszpasterskie lub problemy związane z zarządzaniem diecezją.

31 Por. szerzej: M. Tomkiewicz, *Czynności przeszukania w pomieszczeniach kościołów i innych związków wyznaniowych. Zatrzymanie dokumentów i innych rzeczy*, „*Annales Canonici*” 14 (2018) nr 1, s. 123–146, <https://doi.org/10.15633/acan.2476>. Należy zwrócić również uwagę na uprawnienia Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, na wniosek której – w zakresie niezbędnym do realizacji wykonywanych przez nią zadań – należy przekazać niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku, znane informacje lub dokumenty, chyba że ich przekazanie jest wyłączone lub ograniczone na podstawie przepisów odrębnych (art. 3a ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 2219 z późn. zm.).

natomiast w zakresie tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji możliwe jest zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy przez sąd lub prokuratora (art. 180 § 1 kpk), przy czym wobec braku wyraźnego przepisu wprowadzającego tajemnicę zawodową duchownego³², członka kolegium sędziowskiego czy osoby pełniącej urząd lub funkcję kościelną w praktyce mogą zachodzić wątpliwości, czy regulacja ta w danym przypadku ma zastosowanie³³. Sytuacja jest niezadowolająca i wymaga zmian w prawodawstwie.

Udostępnianie materiałów postępowania przez podmioty państwowe podmiotom kościelnym nie zostało szczegółowo uregulowane w prawie kanonicznym. Poprzestano w tym zakresie na wskazaniu, że niekiedy dochodzenie wstępne może okazać się zbędne wskutek pozyskania akt postępowania państwowego lub przyznania się duchownego (nr 37 *Vademecum... wer. 2.0*).

Kwestie te doczekały się zaś regulacji w prawie państwowym. W postępowaniu karnym materiały postępowania zasadniczo nie

32 Por. B. Pieron, *Tajemnica zawodowa (duszpasterska) duchownego*, „Annales Canonici” 12 (2016), s. 131–153, <https://doi.org/10.15633/acan.1824>; L. Świto, *Tajemnica duszpasterska*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 32 (2022) nr 35, s. 181–194, <https://doi.org/10.32084/bskp.4426>. Zgodnie z art. 12 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz.U. z 2023 roku poz. 265), duchowni oraz osoby zakonne kościołów i innych związków wyznaniowych, ustanowione według przepisów prawa wewnętrznego kościoła lub innego związku wyznaniowego, są w ramach obowiązujących przepisów ustaw zwolnieni z obowiązków niemożliwych do pogodzenia z pełnieniem funkcji duchownego lub osoby zakonnej. Ograniczenie do „ram obowiązujących przepisów ustaw” daje asumpt do twierdzenia, że jest to przepis wyrażający ogólną zasadę i odsyłający do rozwiązań szczegółowych i jako taki nie wprowadza tajemnicy duchownej. W takim ujęciu ewentualnych podstaw prawnych do odmowy wydania dokumentów trzeba by poszukiwać w regulacjach konstytucyjnych (np. w prawie praktykowania przekonań religijnych w przypadku religijnego obowiązku nieprzekazywania dokumentów wskutek przysięgi) lub zasadzie autonomii Kościoła katolickiego. Por. też: R. Kamiński, *Problematyka...*, dz. cyt., s. 116.

33 Zgodnie jednak z art. 168a § 1 kodeksu postępowania karnego dowody uzyskane nawet z naruszeniem przepisów postępowania karnego, w tym opisanych unormowań, nadal stanowią dowód w sprawie.

są jawne, jednak zgodnie z art. 156 § 5 kpk za zgodą prokuratora akta w toku postępowania przygotowawczego mogą być w wyjątkowych wypadkach udostępnione innym osobom, a w postępowaniu sądowym za zgodą prezesa sądu (art. 156 § 1 kpk). Warto odnotować, że odmowa udzielenia akt może zostać zaskarżona (art. 159 kpk)³⁴.

6. Udział w postępowaniu

Udział osób w postępowaniu prowadzonym przez podmioty państwowe nie został osobno uregulowany w prawie kanonicznym. W tym zakresie zastosowanie ma ogólna zasada współpracy, uzupełniona jednak o przepisy nakazujące zachowania niektórych informacji w tajemnicy. *Vademecum... ver. 2.0* (nr 47) przypomina, że doniesienia, procesy i decyzje dotyczące przestępstw, o których mowa w art. 6 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*³⁵, objęte są tajemnicą urzędową (przy czym osoba składająca doniesienie do podmiotów kościelnych może publicznie mówić o swoich działaniach).

Szerzej kwestie tajemnicy zostały omówione we wcześniej wspomnianych *Uwagach*. W art. 1 przypominają one, że w sprawach tego rodzaju nie obowiązuje już „tajemnica papieska” nałożona poprzednimi regulacjami, ale nadal obowiązuje tajemnica

34 Udobępnianie materiałów postępowania prowadzonego przez wcześniej wspomnianą państwową komisję reguluje dotycząca jej ustawa. Zgodnie z jej art. 5 ust. 2 odmawia się ujawnienia danych osobowych osoby, od której uzyskała informacje, oraz osoby, której dotyczy zgłoszenie, a także dokumentacji zgromadzonej w toku postępowania wyjaśniającego, o ile Komisja uzna to za niezbędne dla ochrony czci, praw i godności osoby poszkodowanej. Zarazem dokumentacja zgromadzona w toku postępowania wyjaśniającego, nie stanowi informacji publicznej i nie podlega udobępnieniu w trybie określonym w ustawie z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej (art. 5 ust. 3).

35 Jan Paweł II, *Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30.04.2001, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 737–739.

urzędowa, o której mowa w kan. 471 CIC z 1983 roku (w odniesieniu do pracowników kurialnych) i kan. 1554–1555 CIC z 1983 roku (w odniesieniu do pracowników sądów kościelnych)³⁶. W konsekwencji osoby nie powinny udostępniać informacji i dokumentów objętych tajemnicą (art. 2 Uwag). Jednocześnie powtórzono regulację, zgodnie z którą tajemnica urzędowa „nie stoi na przeszkodzie” wykonaniu obowiązków nałożonych prawem państwowym, w szczególności powiadomienia o nieprawidłowościach lub wydania dokumentów. Wprost składania zeznań dotyczy natomiast art. 5 *Uwag*, w świetle którego należy zawsze zastosować się do prawa państwowego, z uwzględnieniem jedynie ograniczeń sumienia (w sprawach z zakresu wewnętrznego, tajemnicy powierzonej i oczywiście tajemnicy spowiedzi). Wskazano również, że dopuszczalne byłoby odmówienie składania zeznań w pozostałym zakresie ze względu przekonania moralne, jednak w granicach określonych przez prawo państwowe³⁷.

Prawo państwowe wprowadza ogólny obowiązek stawienia się i złożenia zeznań (art. 177 § 1 kpk), chroniąc przede wszystkim tajemnicę spowiedzi bezwzględny zakazem dowodowym (art. 178 pkt 2 kpk). Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy zawodowej lub związanej z pełnioną funkcją chroni zaś wyłącznie, jeśli tajemnica ta jest przewidziana przepisem prawa powszechnie obowiązującego³⁸ i o ile organ postępowania nie zwolni od zachowania tej tajemnicy (art. 180 kpk). Dodatkowo świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo albo przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1 kpk), a także żądać, aby przesłuchano go na rozprawie z wyłączeniem jawności,

36 Por. też: P. Majer, *The lifting of „pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, „Acta Iuris Stetinensis” 29 (2020), s. 101–126, <https://doi.org/10.18276/ais.2020.29-08>.

37 Por. R. Kamiński, *Problematyka...*, dz. cyt., s. 111–112.

38 Więcej na temat odniesienia do tajemnicy zawodowej duchownego – por. rozdział 5.

jeżeli treść zeznań mogłaby narazić na hańbę jego lub osobę dla niego najbliższą (art. 183 § 2 kpk). Istotne jest, że uprawnienie do odmowy składania zeznań wymaga oświadczenia o skorzystaniu z niego nie później niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym (art. 186 § 1 kpk)³⁹.

Podsumowanie

Zarówno prawo kanoniczne, jak i prawo państwowe przewidują szereg instytucji prawnych polegających na współpracy oraz wzajemnej pomocy w prowadzonych postępowaniach i wymianie informacji. Zgodnie z konstytucyjnymi i konkordatowymi zasadami wzajemnych relacji współpraca ta powinna się odbywać na zasadach poszanowania autonomii, jednak wiele ze szczegółowych regulacji prawa państwowego nie uwzględnia wystarczająco specyfiki procedur prowadzonych na gruncie prawa kanonicznego. Skutkuje to bądź wątpliwościami interpretacyjnymi (np. w odniesieniu do prawnej ochrony tajemnicy zawodowej duchownego), bądź koniecznością odwoływania się do unormowań konstytucyjnych i prawno-międzynarodowych celem zapewnienia zgodności działań na forum prawa państwowego z regulacjami prawa kanonicznego.

39 W odniesieniu do postępowania przed wcześniej wspomnianą komisją państwową kwestie odmowy składania zeznań i odpowiedzi na pytanie uregulowano nieco odmiennie. Zgodnie z art. 29 ust. 3 przywołanej ustawy art. 29 ust. 3 ustawy prawo uchylenia się od odpowiedzi na pytanie przysługuje, jeżeli jej udzielenie mogłoby narazić świadka lub osobę dla niej najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo narazić na wydanie postanowienia o wpisie w Rejestrze. Prawo odmowy odpowiedzi na pytania rozciąga się na sytuację, gdy świadek jest podejrzanym albo oskarżonym o popełnienie przestępstwa pozostającego w ścisłym związku z czynem stanowiącym przedmiot postępowania przed komisją albo gdy za to przestępstwo został skazany. Nadto prawo odmowy odpowiedzi na pytania dotyczy okoliczności, na które rozciąga się ciążący na świadku obowiązek zachowania tajemnicy ustawowo chronionej.

Literatura przedmiotu

- Borek D., *Obowiązek powiadomienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła*, „Annales Canonici” 18 (2022) nr 1, s. 5–48, <https://doi.org/10.15633/ac.18101>.
- Borek D., *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary: normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019.
- Brzemia-Bonarek A., Dohnalik J., *Wykorzystanie akt sprawy małżeńskiej w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Annales Canonici” 17 (2021) nr 2, s. 7–32, <https://doi.org/10.15633/acan.4157>.
- Burdziak K., *Przepis art. 240 § 1 Kodeksu karnego a tajemnica obrończa, adwokacka, radcowska i tajemnica spowiedzi*, „Prawo w Działaniu” 51 (2022), s. 63–78, <https://doi.org/10.32041/PWD.5105>.
- Dappa R., *Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 11 (2018) nr 1, s. 37–49, <https://doi.org/10.32084/tekapr.2018.11.1-3>.
- Dohnalik J., *Poufność karnych postępowań kanonicznych w świetle pierwszeństwa osób skrzywdzonych i zasady rozliczalności*, [w:] *Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich. Ujęcie interdyscyplinarne. Część I*, red. M. Cholewa, P. Studnicki, Kraków 2021, s. 267–293.
- Kamiński R., *Problematyka współdziałania między Państwem i Kościołem w zakresie prawa procesowego w świetle art. 1 i 5 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonicistów Polskich” 33 (2023) nr 36, s. 91–129, <https://doi.org/10.32077/bskp.5460>.
- Kiełpiński K. M., *List apostolski motu proprio papieża Franciszka Vos estis lux mundi nowelizacją kanonicznego prawa karnego i skuteczną ochroną małoletnich*, „Studia Iuridica Toruniensia” 25 (2020), s. 121–144, <https://doi.org/10.12775/SIT.2019.022>.
- Kroczek P., *Kilka uwag do znowelizowanych Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*, „Annales Canonici” 13 (2017), s. 91–107, <https://doi.org/10.15633/acan.2221>.

- Majer P., *Kanoniczna odpowiedzialność biskupa w związku z czynami podległymi mu duchownych. Przestępstwa seksualne wobec małoletnich*, Kraków 2023, <https://doi.org/10.15633/9788363241889>.
- Majer P., *The lifting of „pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, „Acta Iuris Stetinensis” 29 (2020), s. 101–126, <https://doi.org/10.18276/ais.2020.29-08>.
- Pieron B., *Tajemnica zawodowa (duszpasterska) duchownego*, „Annales Canonici” 12 (2016), s. 131–153, <https://doi.org/10.15633/acan.1824>.
- Świto L., *Rekwizycja cywilno-kanoniczna? Pomoc sądowa pomiędzy trybunałami kościelnymi a sądownictwem powszechnym w Polsce*, „Prawo Kanoniczne” 55 (2012) nr 2, s. 145–166.
- Świto L., *Tajemnica duszpasterska*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 32 (2022) nr 35, s. 181–194, <https://doi.org/10.32084/bskp.4426>.
- Świto L., Tomkiewicz M., *Karnoprawny obowiązek denuncjacji (art. 240 kk) a tajemnica posługi religijnej*, „Prawo Kanoniczne” 61 (2018) nr 3, s. 149–168, <https://doi.org/10.21697/pk.2018.61.3.06>.
- Tomkiewicz M., *Czynności przeszukania w pomieszczeniach kościołów i innych związków wyznaniowych. Zatrzymanie dokumentów i innych rzeczy*, „Annales Canonici” 14 (2018) nr 1, s. 123–146, <https://doi.org/10.15633/acan.2476>.

Abstrakt

Współpraca z organami państwowymi

Rozdział Marka Strzały omawia normatywne i praktyczne podstawy współpracy podmiotów Kościoła katolickiego z organami władzy państwowej w sprawach ochrony małoletnich i osób w prawie kanonicznym z nimi zrównanych, koncentrując się na postępowaniach karnych objętych zakresem motu proprio „Vos estis lux mundi” (wersja z 2023 roku). Autor analizuje regulacje prawa kanonicznego

i polskiego, które nakładają obowiązek i określają sposób zawiadamiania organów ścigania o przestępstwach seksualnych, a także zakres wzajemnego wykorzystania materiału dowodowego (np. akt spraw małżeńskich w postępowaniu karnym kościelnym) oraz granice współpracy wynikające z tajemnicy spowiedzi, tajemnicy zawodowej i postanowień Konkordatu. Rozdział odwołuje się do bogatej literatury przedmiotu dotyczącej „Vos estis lux mundi”, obowiązku denuncjacji z art. 240 kk oraz współdziałania państwa i Kościoła w prawie procesowym, ukazując współpracę jako konieczny element skutecznego systemu ochrony małoletnich, przy jednoczesnym poszanowaniu autonomii obu porządków prawnych.

Słowa kluczowe: współpraca Kościoła i państwa, Vos estis lux mundi, postępowanie karne, obowiązek zawiadomienia, Konkordat

Abstract

Cooperation with state authorities

Marek Strzała's chapter examines the normative and practical foundations of cooperation between entities of the Catholic Church and state authorities in matters concerning the protection of minors and persons equated with them in canon law, focusing on criminal proceedings covered by the *motu proprio* "Vos estis lux mundi" (2023 version). The author analyses canonical and Polish legal provisions that shape the duty and manner of notifying law-enforcement bodies of sexual offences, the scope of mutual use of evidentiary material (for example, marriage-case files in canonical penal proceedings), and the limits of cooperation arising from the seal of confession, professional secrecy, and the Concordat between the Holy See and the Republic of Poland. Drawing on extensive literature on "Vos estis lux mundi", the obligation to report crimes under Article 240 of the

Polish Criminal Code, and cooperation between Church and state in procedural law, the chapter presents such collaboration as an essential component of an effective system for safeguarding minors, while respecting the autonomy of both legal orders.

Keywords: cooperation between Church and state, Vos estis lux mundi, criminal proceedings, duty to notify, Concordat

DR MAREK STRZAŁA – dr nauk prawnych, adwokat, adiunkt w Pracowni Prawa Kościelnego i Wyznaniowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Członek Zarządu Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego.